

УДК [37.091.12.011.3-051:78]:39

Наталія Овчаренко

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID 0000-0003-4874-1716

Яна Чістікова

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID 0000 0002 3392 2445

DOI 10.24139/2312-5993/2022.02/285-300

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕТНОКУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА» В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена визначенню сутності поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва», що є актуальним для сучасної музично-педагогічної освіти України. Мета праці – теоретичне обґрунтування поняття «етнічнокультура вчителя музичного мистецтва» на засадах міждисциплінарного наукового дискурсу. Для досягнення мети застосовано феноменологічний, діалектичний міждисциплінарний, етнокультурологічний та логіко-понятійний наукові методи пізнання. За результатами дослідження надано теоретичне обґрунтування дефініції «етнокультура вчителя музичного мистецтва», що має теоретичне і практичне значення для визначення структури зазначеного явища й обґрунтування методики його формування.

Ключові слова: *етнос, етнічне, культура, культура особистості, етнокультурна компетентність, етнокультурна підготовка, етнокультура, етнокультура особистості, етнопедагогічна культура, учитель музичного мистецтва.*

Постановка проблеми. Перше двадцятиріччя ХХІ століття відмічене глобальними реформаційними економічно-соціальними, політичними, культурними, освітніми процесами в світовому суспільному просторі. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій, відкритість кордонів країн сприяють інтенсифікації комунікативних взаємин між народами та їх культурами. За таких умов спостерігається поступове «перетікання» одних освітньо-культурних традицій певного народу в інші, іноді, до втрати важливих рис етнічної ідентифікації. Значної мірою це стосується і сфери українського музичного мистецтва, якому притаманно сьогодні запозичення широкого спектру невисокого за цінністю інокультурного медіаконтенту, спрямованого не завжди на засвоєння молодим поколінням української духовності в її етнічних проявах.

Українською державою проводиться цілеспрямована етнокультурна політика, яка здійснюється урядом у вигляді спеціальних заходів для реалізації культурних прав конкретних представників етнічних спільнот та спільноти в цілому, які забезпечують взаємодію культур, різних компонентів етнонаціональної структури суспільства і

спрямовані на збереження та розвиток культурного різноманіття поліетнічного суспільства (Євтух, 2020, с. 107). У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) наголошується на важливості виховання в дітей патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій (Закон України, ст. 7). Відповідно, перед музично-педагогічною освітою постає важливе завдання щодо формування етнокультури вчителя музичного мистецтва, який має активну позицію у продовженні національних музичних традицій, збереженні української етнічної ментальності і нерозривного зв'язку музичної освіти й музичного мистецтва з вітчизняною історією, культурою з метою етнокультурного виховання дітей, юнацтва, молоді.

Вирішення зазначеної проблеми потребує теоретичне обґрунтування поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва» на основі з'ясування змісту його сутнісних складових у міждисциплінарному вимірі.

Аналіз актуальних досліджень. У XX столітті культура як явище життєдіяльності суспільства неодноразово була предметом дослідження філософів-культурологів (М. Бахтін, В. Біблер, Д. Лихачов, О. Лосев, П. Флоренський та ін.). У XXI столітті культура суспільства та культура особистості продовжує бути в центрі уваги філософів (В. Бліхар, М. Козловець, Л. Горохова, В. Федоренко, В. Шинкарук та ін.), психологів (В. Брушлинський, Д. Леонтьєв та ін.), педагогів (Г. Балл, В. Кремень, О. Рудницька, В. Тушева та ін.). Питання «етносу», «етнічного» досліджувалося в міждисциплінарному вимірі з позиції етнофілософії (М. Головатий, В. Лісовий, Г. Лозко, М. Степико та ін.); наукового знання етнології (Ю. Бромлей), етносоціології і етнополології (О. Антонюк, В. Волобуєв та ін.), етнопсихології (В. Утвенко), етнопедагогіки (Г. Волков, В. Євтух, І. Попова та ін.), етномузикології (К. Квітка, Б. Луканюк та ін.). Виявленню змісту етнічної культури присвячувалися праці (Л. Карпушина, А. Панькін, М. Шабанова та ін.). Етнічна підготовка, етнокультурна компетентність учителя музичного мистецтва неодноразово була предметом наукового дослідження вітчизняних та зарубіжних учених (Ю. Мережко, Л. Соляр, Сюй Цзяюй та ін.). Разом із тим, у сучасних наукових працях не достатньо висвітлено й обґрунтовано поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва», що вказує на необхідність додаткового дослідження.

Мета статті – теоретично обґрунтувати поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва» на засадах міждисциплінарного наукового дискурсу.

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовувалися всезагальні і загальнонаукові методи дослідження, зокрема: феноменологічний, діалектичний методи – для з'ясування сутності категорій «культура», «етнос», «етнокультура»; міждисциплінарний підхід для узагальнення міждисциплінарного наукового досвіду з предмету дослідження; етнокультурологічний та логіко-понятійний наукові методи з метою обґрунтування змісту поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва».

Виклад основного матеріалу. Методологічно зумовлено, що теоретичне обґрунтування поняття «етнокультура майбутнього вчителя музичного мистецтва» потребує застосування феноменологічного методу для з'ясування сутності таких його складових, як «культура» та «етнос», «етнічний».

Упродовж багатьох століть мислителі, учені намагаються дати стале визначення категорії «культура» як загальносуспільного та особистісного явища. Відомо, що зазначеній категорії притаманна багатозначність, яка відображена у філософських джерелах минулого й сучасності, зокрема, термін «культура» в перекладі з латинської означає «обробка, удосконалення, розвиток, освіта чогось» (*Акад. тлум. словник*, 2010, с. 367). Широкий спектр визначень має точку дотику, яка полягає в існуванні й бутті самого суспільства та результатах його діяльності.

Щодо загального значення категорії «культура», то філософія культури знаходиться в пошуку істини й донині. Так, П. Флоренський, О. Лосєв на початку і в середині ХХ століття вбачали в сутності явища культури Божественне начало. П. Флоренський пов'язує етимологію терміну «культура» з вихідним поняттям «культу» на засадах богослов'я, що означає устаткування всього світу за категорією культу (Флоренський, 2001). За думкою філософа, віра визначає культ, а культ – світорозуміння, і з якого далі виходить культура, тобто, саме особливості вірування суспільства, вибір ним культу і впливає на специфічність їх культури. Морфологічне розуміння культури, її історії в О. Лосєва базується на ідеї розвитку самоусвідомлення в ставленні до Бога. Науковець розглядає феномен культури як цілісний організм, який включає визначені шари культури, що не мають причинних

зав'язків між собою, а пов'язані символічно, духовно-морфологічно, стильовим чином (Лосєв, 1995, с. 348). Філософ надає пояснення своєї позиції щодо виробничих відносин, які вважає проявом даної культури та духовної стихії даної культури. Лосєв вирізняє п'ять рівноцінних культурно-історичних типів: Східний (Китай, Японія, Персія, Єгипет, єврейство), Античний; Християнське Середньовіччя; Новоевропейська буржуазно-капіталістична культура; Соціалістична культура (Лосєв, 1995). Концептуальній теорії вченого притаманний апокаліптичний погляд щодо кінця історії культури й подальшого її існування, що базується на думці щодо негативної тенденції в сучасному суспільстві в ставленні до Бога.

Культуру як форму діалогу, взаємопородження культур та форму одночасного буття спілкування людей минулих, дійсних і майбутніх культур, розглядає в другій половині XX століття В. Біблер (Біблер, 1991, с. 189). У дослідженні науковця культура ототожнюється з цивілізацією як сукупністю певних сталих форм і засобів буття людських спільнот. Культура, на доцільну думку вченого, має три характеристики: вона – взаємодія, спілкування багатьох культур; вона детермінує, визначає себе сама; вона є сферою створення творів – науки, мистецтва (Біблер, 1997, с. 239). М. Бахтін, у працях якого розкрито концептуальні положення щодо діалогу культур, виявляючи феномен культури, доречно зазначав, що в ній смислові явища можуть існувати в прихованому вигляді, потенційно, та розкриватися тільки в сприятливих для цього розкриття смислових культурних підтекстах наступних епох; культура не є закритим колом, єдність визначеної культури – це відкрита єдність (Бахтін, 1997, с. 331).

У кінці XX століття Д. Лихачов розглядає культуру як цілісне явище й такого роду середовище, у якому існують свої спільні тенденції, закони, взаємопритягання та взаємовідштовхування для різних аспектів культури. Учений переконаний в існуванні наскрізних ліній в історичному русі, поряд зі своєрідністю й діалогічністю унікальних культурно-історичних епох. Культуролог розглядав культуру як «сакральне поле», з якого неможливо вийняти одну якусь частину, оскільки відбудеться падіння культури (Лихачов, 2015, с. 23). Учений зазначав, що в поняття культури мають входити і завжди входили релігія, наука, освіта, етичні й моральні норми поведінки людей та держави. У контексті нашого дослідження важливою є думка Д. Лихачова, що «культура – це величезне цілісне явище, яке робить

людей, які населяють визначений простір, із простого населення – народом, нацією», а також, що початок свій культура бере зі Слова, з мови (Лихачов, 2015, с. 26). На відміну від Лосева, Д. Лихачов відокремлював у історичному розвитку культури рух від хаосу до гармонії, його *культурологічна концепція* побудована на баченні смислу існування і розвитку культури на засадах гуманізму. Відмітимо, що науковець акцентував на взаємозв'язку категорії «культура» з народом, нацією, його мовою, традицією.

Теоретичний аналіз філософської думки у XX столітті дозволив вирізнити основні три концепції у виявленні феномену «культура»: *теологічна* – сутність культури пов'язана з Божественним началом (П. Флоренський, О. Лосев); *діалогічна* – в основі культури лежить взаємопородження, спілкування минулих, дійсних і майбутніх культур (М. Бахтін, В. Біблер); *історико-культурологічна* – смисл культури лежить у цілісності й сакральності явища в історичному русі (Д. Лихачов).

У сучасній філософській думці поняття «культура» доцільно визначається як сукупність усіх видів перетворюючої діяльності людини та її результатів (*Філософія: словник термінів та персоналій*, 2020, с. 139); історично визначений рівень розвитку суспільства й людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях (*Вел. тлум. словник*, 2001, с. 594). В окресленні сутності феномена культури вчені-філософи спрямовують свої дослідження на визначення спільного й відмінного між культурою та цивілізацією і наголошують на тому, що первинним у розумінні культури має бути локальний спосіб буття людей, їх повсякденний життєвий світ, який створюється природно-історичним шляхом.

Сьогодні категорія «культура» в науковій літературі визначається трьома найбільш поширеними в культурології концепціями: духовною, ціннісною, етносоціологічною, – доцільно зазначає В. Тушева (Тушева, 2016, с. 157).

Зокрема, на *духовній концепції* зосереджує свою увагу О. Рудницька і зазначає, що культура дає можливість людині відкривати й перетворювати світ та себе особисто, вона сприяє формуванню духовності людини, наближується до світового досвіду людської цивілізації (Рудницька, 1998, с. 47).

М. Бахтін акцентує увагу на *ціннісно-діалогічній концепції* культури й доходить висновку, що в кожній культурі минулого

закладені величезні можливості, які лишилися не розкритими, не усвідомленими й не використаними впродовж усього історичного життя даної культури, а «діалогічні відношення – універсальне явище, яке пронизує всю людську мову й усі відношення та прояви людського життя, взагалі все, що має смисл і значення (Бахтин, 1979). Психолог В. Брушлинський, досліджуючи психологію суб'єкта, доречно зазначав, що основою культури будь-якого суспільства є певна система духовних цінностей і соціальних норм; для кожної людини їх освоєння необхідні (Брушинський, 2003, с. 9).

Прихильники *етносоціологічної концепції* культури визначають її сутність через особливе і специфічне, притаманне конкретному суспільству. Так, культура, на думку І. Валлерстайн, «ніколи не була і не буде абстрактно-людською, вона завжди конкретно-людська, тобто національна, індивідуально-народна і лише в такій своїй якості висхідна до загальнолюдської» (Валлерстайн, 2015, с. 94). І. Попова підкреслює, що існує лише один шлях до загальносвітової культурної єдності – усвідомлення кожною людиною своєї етнічної приналежності та набуття толерантності до традицій, звичаїв та норм інших культур (Попова, 2001, с. 2). Аналіз зазначених концепцій надав змогу В. Тушевій дійти логічного висновку: «якщо духовна культура обмежується сферою духовного життя людини, то ціннісна культура визначає сукупність матеріальних і духовних цінностей суспільства людей, а етносоціологічна концепція розглядає культуру життєвого досвіду людини як наукову проблему і явище суспільного життя» (Тушева, 2016, с. 157). Тож, логічно, що етнокультура являє собою комплекс духовних і матеріальних цінностей конкретного етнічного суспільства.

Поняття «культура особистості» невід'ємне від сутності самої людини, яка є суб'єктом культури певного народу та життєдіяльності в такому суспільстві. Саме людина, людяність доцільно вважаються об'єднувальними поняттями життєвих і діяльнісних проявів культури суспільства. Аналізуючи вчення Конфуція, О. Самойленко слушно акцентує увагу на його чотирьох правилах: місцезнаходженні людини в культурі, збереженні традицій, вивченні писемних першоджерел, здібності навчатися (Самойленко, 2002).

У дослідженнях Н. Овчаренко явище суспільної культури розглядається як передача суспільного досвіду через систему знаків і символів. Науковець зосереджується на герменевтичному й семіотичному аспектах культури і доречно зазначає, що культура

передає смислову інформацію від людини минулого людині сучасній і майбутній через сукупність знакових та символічних систем, які потребують розкодування смислів (Овчаренко, 2016).

Важливим для нашого дослідження є праці Д. Леонтьєва, у яких розглядається вплив культури суспільства на формування культури особистості, що проявляє себе в подвійному результаті, а саме: у культивуванні загальноцивілізаційних механізмів життя в суспільстві, обмеженні впливів природних і формуванні базових механізмів саморегуляції; у засвоєнні характерних для даної культури специфічних знаків, символів та ціннісно-смислових регуляторів (Леонтьєв, 2013, с. 29). Науковець дійшов важливого узагальнення, що культура є засобом розвитку й виховання особистості, оволодіння цінностями навколишнього соціоприродного середовища, що вважається головною умовою гармонізації відносин з навколишнім світом і самим собою (Леонтьєв, 2001).

Указуючи на детермінований зв'язок освіти і культури та їх вплив на особистість людини, її культуротворчість у суспільстві, В. Кремень доцільно наголошує, що «культурологічна модель освіти, яка є перспективною в контексті сьогоденних реалій, має бути спрямованою передусім на людину, на особистість, її включеність у процес культурної творчості» (Кремень, 2002, с. 18). За визначенням Г. Балла, культура особистості також може розглядатись як система механізмів реалізації та розвитку людської сутності. У складі культури особистості вчений, ґрунтуючись на аналізі богословської і філософської традиції, вирізняє три складові: духовну культуру, психологічну культуру і фізичну культуру (Балл, 2003, с. 12).

На формування культури особистості, за В. Біблером, впливають «великі діалоги культур», що проявляють себе як елементи загальнолюдської культури, що притаманні історичним епохам, спільнотам, релігійним, етнічним, професійним, політичним тощо, конкретним особистостям (Біблер, 1997). У психологічній науковій думці культура постає у вигляді особливого способу діяльності людини, який включає процес творчої саморегуляції особистості – суб'єкта індивідуальності й неповторності (Леонтьєв, 2001, с. 48). Такої самої думки дотримується і Ю. Устюшкін, який зазначає, що в основі гуманізації суспільства лежить певна організація суспільного життя, яка надає змоги людині усвідомлювати себе органічно вплетеною в систему суспільної та національної культури і відчувати власну неповторність і автономію особистості (Устюшкін, 1992, с. 21). Тобто, за результатами

дослідження можна дійти висновку, що культура особистості є результатом впливу культури суспільства, її особливість і неповторність сягає глибокими коріннями в традицію

Отже, узагальнюючи результати наукового аналізу у визначенні сутності поняття «культура», за останнє століття спостерігаються певні зміни в культурологічному знанні. Так, у ХХ столітті існували теологічна, діалогічна, історико-культурологічна концепції; а в ХХІ столітті – духовна, ціннісна, етносоціологічна. Відповідно, сьогодні домінантною думкою у виявленні культури суспільства як явища є розуміння її сутності як системи духовних і матеріальних цінностей і норм певної спільноти.

Розкриваючи сутність другого складника етнокультури, а саме дефініцію – «етнос», зазначимо, що навіть у енциклопедичній і словниковій літературі така дефініція має широке коло значень.

У філософському енциклопедичному словнику етнос слушно розглядається як явище, що включає (*Філосо. енци. словник*, 2002, с. 177): етнічне ядро – основну частину етносу, яка компактно населяє певну територію; етнічну периферію – компактних груп представників даного етносу, тією чи іншою мірою відокремлених від головної його частини; етнічну діаспору – деяких членів етносу, що проживають на тих територіях, які займають інші етнічні спільноти. Специфічні риси етносу розкрито в «Енциклопедії сучасної України», у якій явище розглядається як спільнота, що має об'єднані уявлення про спільне походження та наявність культурної спільності – мови, звичаїв, міфів, епосу (Лісовий, 2009).

У деяких джерелах наголошується саме на біологічному аспекті в існуванні етносу як біосоціального особливого виду спільноти людей, які утворилися внаслідок їхнього природного розвитку на основі специфічних стереотипів свідомості й поведінки, а також, яка розвивається об'єктивним історичним шляхом і здатна за рахунок самовідтворення до стійкого багатовікового існування (*Малий етнополітолог. словник*, 2005, с. 117).

В етносоціологічному довіднику термін «етнос» (від грець. *ethos*) тлумачиться як «особливий вид спільності людей, яка утворилась історично й є особливою формою їхнього колективного існування» (Євтух, 2011, с. 58). Що ж до основних форм існування етносу, то до них можна віднести націю, народність, а також те, що етнічна спільнота розвивається об'єктивним історичним шляхом і

основними характеристиками певного етносу є самосвідомість, мова, релігія, специфічні елементи духовної і матеріальної культури.

Долучаємося до думки авторів енциклопедій, словників, довідників, які слушно вважають, що «етнос» це такий загаль, який має спільне походження, мову, вірування, культуру, визначену територію.

Виявляючи співвідношення понять «етнос» і «народ» зазначимо, що такі поняття не завжди корелюють у дослідженнях учених. Цінним, особливо в контексті сучасних подій, є висновок В. Утвенко, який вважає, що «народ» є незалежним від етнічної належності громадяни однієї країни, а поняття «етнос» вживається для означення всіх історичних типів етнічних спільнот від племен до сучасних націй (Утвенко, 2017, с. 230).

Разом із тим, якщо розглянути потрактування поняття «етнічний», «етнічне», то в українській науковій думці ХХІ століття вони майже завжди ототожнюються з поняттями «народний», «народне». У наукових працях сутність етнічного визначають: елементи духовної та матеріальної культури спільнот людей, які об'єднуються й розмежовуються в етнічні групи, у яких етнічність виявляється через мову, культуру, традиції, релігію, обряди, звичаї, народне мистецтво, особливий вид психіки (Євтух, 2011, с. 103); сукупність характерних рис духовної і матеріальної культури, які відрізняють різні групи (*Малий етнополітолог. словник*, 2005, с. 78).

М. Степико зауважує, що вказані риси окремо не вказують на етнічну приналежність, а саме їх нероздільна сукупність і складає етнічну «окремішність» (Степико, с. 19). Думка вченого є суголосною нашій позиції, що етнічне є проявом природних і культурних особливостей того чи іншого народу та їх впливом на формування й життєдіяльність тих історичних людських спільнот, які мають свій етнічний складник у племенах, народностях і націях.

Здійснений попередньо логіко-понятійний аналіз складає теоретичне підґрунтя для з'ясування сутності етнічної культури як явища суспільного, особистісного, педагогічного, музично-педагогічного.

Категорія «етнокультура» тлумачиться в енциклопедії історії України як сукупність спільних культурних елементів (Лісовий, 2009). Більш повне потрактування надає В. Євтух, який зазначає, що етнічна культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, які вироблені тією чи іншою етнічною спільнотою (Євтух, 2011, с. 99). Така культура, усвідомлюються представниками певних людських спільнот

у вигляді системи культурно-ціннісних традицій, що базуються на етнічних маркерах і є атрибутом їх життєдіяльності.

Етнокультура особистості доречно вважається в етнопедагогіці ціннісним здобутком людини, яка самоусвідомлює себе частиною визначеного етносу, а її цілеспрямоване формування з дитинства забезпечує успішність соціалізації особистості в сучасному полікультурному світі. У науковій думці вона розглядається як вихідна модель соціалізації, в основі якої народний ідеал досконалої людини (Карпушина, 2012, с. 29). Виховання і розвиток етнокультури особистості кожного індивіда етносу, оволодіння ним цінностями навколишнього середовища, умовою гармонізації відносин із навколишнім світом залежить від рівня загального рівня етнічної культури суспільства. За словами А. Панькін, процес формування згаданої культури відбувається шляхом присвоєння соціально-історичного досвіду, фіксованого у формі історично сформованих предметів культури, втілених у відібраних етносом духовно-моральних ідеях – цінностях, які освоюються та усвідомлюються під час освітньої діяльності (Панькин, 2001, с. 91).

У сучасному світі саме педагог відіграє визначну роль як провідник культурного спадку етносів, націй, спільнот, доцільно зазначає О. Гуренко (Гуренко, 2005, с. 20). Науковець наголошує на важливості місії вчителя залучати учнів до різних культурних цінностей, традицій, позицій, бути представником етнонаціональної культури. Слід виховувати молоде покоління в дусі пошани до рідного слова, не цуратися свого роду, краю, любити пісні, які ще з народження співала мати, знати звичаї, обряди українського народу та бути гідним громадянином своєї країни (Лемко, 2021, с. 447). Тож важливого значення набуває сьогодні поняття «етнокультура вчителя», сутність якого базується на усвідомленні двох складових – етнічної культури особистості та етнопедагогічної культури.

Етнопедагогічну культуру в дослідженнях В. Ніколаєва розглянуто через сукупність трьох складових: духовної, соціонормативної, матеріальної і культур (Ніколаєв, 1998, с. 39). У своєму дослідженні І. Попова визначає етнопедагогічну культуру вчителя як складне, системне утворення, що складається з «етнопедагогічних знань і уявлень, розвиненого індивідуального прагнення до етнопедагогічної діяльності» (Попова, 2001, с. 86). На наш погляд, етнопедагогічна культура вчителя є системним,

особистісно-професійним утворенням, яке включає цінності народної педагогіки певного етносу, етнопедагогічну компетентність, що проявляється в готовності формувати етнічну культуру в учнів.

Досліджуючи підготовку вчителя до формування етнічної культури школярів, Н. Муштакова визначає специфічні характеристики етнічної культури майбутніх учителів, як-от: різнобічні інтереси в колі спілкування з артефактами, етнокультурою; мотивація до етнокультури й етнопедагогічної діяльності; інтенсивність звернень до етнокультури; ціннісне ставлення до етнокультури; рівень розвитку етнічної та етнопедагогічної свідомості (Муштакова, 2008). М. Шабанова доходить логічного узагальнення, що у процесі формування етнокультури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, необхідно орієнтуватися на три ціннісні сфери: сферу пізнання, сферу діяльності, сферу спілкування (Шабанова, 2010).

Теоретичний аналіз наукових праць щодо базового поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва» дав змогу констатувати, що зазначене поняття, на жаль, недостатньо обґрунтовано в сучасному науковому досвіді. Увага вчених сфери педагогіки прикута до етнокультурної компетентності (Ю. Мережко, Л. Соляр та ін.), етнокультурної підготовки (Т. Дзюба, Сюзь Цзяюй та ін.) вчителя музичного мистецтва. Зокрема, у сутності етнокультурної компетентності науковцями доцільно вбачається «процес засвоєння майбутніми вчителями музичного мистецтва етнокультурного надбання суспільства; рівень сформованості уявлень про етнокультурні здобутки, що проявляє себе в готовності до роботи з дітьми різних національностей» (Соляр, 2018, с. 89); «опанування знаннями та навичками впровадження в школах художніх культур регіональних меншин, оволодіння технологією «діалогу культур» як уміння почути іншого, розуміти духовний світ іншої людини, яка є представником іншого етносу, іншої субкультури» (Мережко, Гмирівна, 2021, с. 33). Зміст етнокультурної підготовки майбутнього вчителя музики базується на засвоєнні системи цінностей етнокультури в цілому, а також музичної етнопедагогіки, національної музичної культури та на сукупності опанованих знань, умінь і навичок, умінь застосовувати в подальшій фаховій діяльності (Сюзь Цзяюй, 2017, с. 57).

Зважаючи на висновки попередніх досліджень, можемо констатувати, що етнокультура вчителя музичного мистецтва є особистісно-професійним явищем, оскільки сприймання етнокультури суспільства залежить від мотиваційно-ціннісної спрямованості

особистості людини; її інтересу і любові до виявів власного етносу; рівня самоусвідомлення причетності до етнічної традиції. Етнічна культура разом із тим, є і важливим компонентом професійної культури вчителя музичного мистецтва, оскільки вчитель має формувати в підростаючого покоління ціннісне ставлення до власної мови, вірування, звичаїв, національного фольклору, а також інтерес, толерантність, повагу до інших етнічних культур. Такому явищу притаманний постійний рух, динамічність, що проявляє себе або в розвитку, або в регресі. Якщо вчитель має визначену національну позицію, позитивну мотивацію щодо підвищення рівня власних етнічних знань, умінь, здатностей, цікавиться життям свого народу, етносу та постійно проявляє активність у музичній етноосвіті дітей та молоді, ступінь його етнічної культури буде зростати.

Етнічну культуру вчителя музичного мистецтва вважаємо системним утворенням, яке включає цінності того етносу, з яким він себе самоідентифікує, ціннісне толерантне ставлення до інших етнічних груп світу та їх етнокультурного досвіду, комплекс етнокультурних, етнопедагогічних і етномузичних знань, умінь, здатностей.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. За результатами здійсненого логіко-понятійного аналізу та вивчення наукового досвіду з досліджуваного питання теоретично обґрунтовано поняття «етнокультура вчителя музичного мистецтва», яке є динамічним, системним, особистісно-професійним утворенням, що виявляється в сукупності взаємопов'язаних світоглядних цінностей історико-культурної, життєдіяльнісної, музично-фольклорної традиції визначеного етнічного суспільства, інших етносів та етнокультурного діалогу; етнокультурних, етнопедагогічних, музично-фольклорних знань, умінь та здатностей їх практично застосовувати в музично-педагогічній діяльності. Здійснене теоретичне обґрунтування досліджуваного поняття впливає на перспективи розробки структури етнічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва та створення методичних засад її формування в практиці музично-педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Академічний тлумачний словник: словник української мови (2010). У 11 томах. Т. 1. І. К. Білодід (ред.). Київ: Наукова думка (*Academic Interpretive Dictionary: Dictionary of the Ukrainian Language* (2010). In 11s volumes. T. 1. In I. K. Bilodid (Ed.). Kyiv: Scientific opinion).
- Бахтин, М. М. (1979). *Проблеми поетики Достоевского*. Москва: Советская Россия (Bakhtin, M. M. (1979). *Problems of Dostoevsky's poetics*. Moscow: Soviet Russia).

- Балл, Г. (2003). *Категорія «культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти*. Київ (Ball, G. (2003). *The category of «personality culture» in the analysis of the humanization of general and vocational education*. Kyiv).
- Библер, В. С. (1991). *От наукоучения к логике культуры: Два философских введения в XXI век*. Москва: Политиздат (Bibler, W. S. (1991). *From science to the logic of culture: Two philosophical introductions to the 21st century*. Moscow: Politizdat).
- Библер, В. С. (1997). *На гребнях логики культуры*. Москва (Bibler, W.S. (1997). *On the verge of the logic of culture*. Moscow).
- Брушлинский, А. В. (2003). «Психология субъекта» (страницы последней книги А.В. Брушлинского. *Психологический журнал*, 24 (2) (Brushlinsky, A. V. (2003). «Psychology of the subject» (pages of the last book by A. V. Brushlinsky. *Psychological Journal*, 24 (2)).
- Валлерстайн, И. (2015). *Анализ мировых систем и ситуация в современном мире* Б. Ю. Кагарлицкий (гл. ред.). СПб: Университетская книга (Wallerstein, I. (2015). *Analysis of world systems and the situation in the modern world*. In B. Yu. Kagarlitsky (Ed.). SPb: University book).
- Великий тлумачний словник сучасної української мови (2001). В. Т. Бусел (уклад. і голов. ред.). Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун» (*Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language* (2001). V. T. Busel (way. and heads. ed.). Kyiv; Irpen: WTF «Perun»).
- Гуренко, О. І. (2005). *Формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного університету в умовах полі етнічного середовища* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Харків (Hurenko, O. I. (2005). *Formation of ethnocultural competence of students of pedagogical university in the conditions of poly ethnic environment* (PhD thesis). Kharkiv).
- Дзюба, Т. А. (2004). *Этнопедагогическая подготовка учителя музыки к профессиональной деятельности в сельской школе Чувашии* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Чебоксары (Dziuba, T. A. (2004). *Ethnopedagogical preparation of a music teacher for professional activity in a rural school of Chuvashia* (PhD thesis). Cheboksary).
- Євтух, В. Б. (2011). *Етносоціологія: довідник*. Київ: вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова (Yevtukh, V. B. (2011). *Ethnosociology: a handbook*. Kyiv: M. P. Drahomanov National Pedagogical University).
- Євтух, В. Б., Марушкевич, А. А., Дем'яненко, Н. М., Чепак, В. В. (2003). *Етнопедagogіка*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет» (Yevtukh, V. B., Marushkevich, A. A., Demyanenko, N. M., Chepak, V. V. (2003). *Ethnopedagogy*. Kyiv: Kyiv University Publishing and Printing Center).
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (*Law of Ukraine «On the complete general secondary education»*) (2020). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>).
- Карпушина, Л. П. (2012). *Этнокультурный подход как фактор социализации учащихся общеобразовательных учреждений (на примере музыкального образования)* (дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01). Саранск (Karpushina, L. P. (2012). *Ethnocultural approach as a factor of socialization of students of general educational universities (for example in music education)* (PhD thesis). Saransk).
- Кремень, В. Г. (2002). Поступ до нової філософії освіти в Україні. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні: 1992-2002*, 1 (Kremen, V. G.

- (2002). Progress to the new philosophy of education in Ukraine. *Development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine: 1992-2002*, 1).
- Лемко, Г. (2021). Ідеї громадянського виховання у творчій спадщині педагогів західного регіону України (кінець XX – початок XXI ст.). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (107), 477-488 (Lemko, H. (2021). Ideas of civil education in the creative heritage of teachers in the western region of Ukraine (late XX - early XXI century). *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 3 (107), 477-488).
- Леонтьев, А. А. (2001). Россия: многокультурность и толерантность. *Век толерантности*, 3, 46-53 (Leontiev, A. A. (2001). Russia: multiculturalism and tolerance. *The age of tolerance*, 3, 46-53).
- Леонтьев, Д. А. (2013). О некоторых аспектах проблемы «культура и личность». *Культурно-историческая психология*, 1, 22-30 (Leontiev D. A. (2013). On some aspects of the problem of «culture and personality». *Cultural and historical psychology*, 1, 22-30).
- Лісовий, В. С. (2009). Етнос. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія* [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=18071. (Lisoviy, V. S. (2009). Ethnos. *Encyclopedia of Modern Ukraine: electronic version* [online] / ch. editors: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovsky, M. G. Zhelezniak, etc. Retrieved from: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=18071).
- Лихачев, Д. С. (2015). Культура как целостная среда. *Избранные труды по русской и мировой культуре*. СПб.: СПбГУП (Likhachev, D. S. (2015). Culture as a holistic environment. *Selected works on Russian and world culture*. SPb.: SPbGUP).
- Лосев, А. Ф. (1995). *Форма – Стиль – Выражение*. Москва (Losev, A. F. (1995). *Form – Style – Expression*. Moscow).
- Малий етнополітологічний словник*. (2005). О. В. Антонюк, В. І. Волобуєв, М. Ф. Головатий (уклад.). Київ: МАУП (*Small ethnopolitical dictionary* (2005). O. V. Antonyuk, V. I. Volobuev, M. F. Golovaty (ed.). Kyiv: IAPM).
- Мережко, Ю. В., Гмиріна, С. В. (2021). Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищій школі. *Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors: monograph*, Baltija Publishing, (сс. 25-40). Рига (Merezhko, Yu. V., Gmyrina, S. V. (2021). Formation of ethnocultural competence of future teachers of music art in higher education. *Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors: monograph*, Baltija Publishing (pp. 25-40). Riga).
- Муштакова, Н. А. (2008). *Подготовка будущего учителя к формированию этнической культуры школьников* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Астрахань (Mushtakova, N. A. (2008). *Preparing future teachers for the formation of ethnic culture of schoolchildren* (PhD thesis). Astrakhan).
- Николаев, В. А. (1998). *Теория и методика формирования этнопедагогической культуры учителя* (автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01). Москва (Nikolaiev V. A. (1998). *Theory and methods of formation of ethnopedagogical culture of the teacher* (PhD thesis). Moscow).
- Овчаренко, Н. А. (2016). *Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності* (дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04). Київ (Ovcharenko, N. A (2016). *Theoretical and methodological principles in professional training of the future teachers in music art for vocal and pedagogical activities* (PhD thesis). Kyiv).

- Панькин, А. Б. (2001). *Этнокультурный парадокс современного образования*. Волгоград: Перемена (Pankin, A. B. (2001). *(Ethnocultural paradox of modern education*. Volgograd: Change).
- Попова, И. О. (2001). *Формирование этнопедагогической культуры педагогов* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Астрахань (Popova, I. O. (2001). *Formation of ethnopedagogical culture of teachers* (PhD thesis). Astrakhan).
- Самойленко, А. И. (2002). *Музыковедение и методология гуманитарного знания. Проблема диалога: монография*. Одесса: «Астропринт». (Samoilenko, A. I. (2002). *Musicology and methodology of humanitarian knowledge. The problem of dialogue: a monograph*. Odessa: Astroprint).
- Соляр, Л. В. (2018). *Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Кременець (Solar, L. V. (2018). *Formation of ethnocultural competence of future teachers of music art* (PhD thesis). Kremenets).
- Степико, М. Т. (2011). *Українська ідентичність: феномен і засади формування*. Київ: НІСД (Stepiko, M. T. (2011). *Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation*. Kyiv: NISS).
- Суй, Цзяюй (2017). *Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ (Xu Tszyayuy (2017). *Methodical principles of ethnocultural training of future music teachers in the process of professional training* (PhD thesis). Kyiv).
- Тушева, В. В. (2016). Культурологічний підхід як теоретико-методологічна основа стратегії формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музичного мистецтва. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 4 (86), 155-161 (Tusheva, V. V. (2016). *Culturological approach as a theoretical and methodological basis of the strategy of formation of research culture of future teachers of music art. Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Pedagogical sciences*, 4 (86), 155-161).
- Устюшкин, Ю. М. (1992). Культура и гуманизация общества. *Вестник Московского. Университета*, 6 (Ustiushkin, Yu. M. (1992). *Culture and humanization of society. Bulletin of Mosovsky. University*, 6).
- Утвенко, В. В. (2017). *Етнологія*. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал» (Utvenko, V. V. (2017). *Ethnology*. Kyiv: SE «Ed. House «Staff»).
- Філософія: словник термінів та персоналій* (2020). В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко (ред.). Київ: КВІЦ (Philosophy: a dictionary of terms and personalities (2020). V. S. Blikhar, M. A. Kozlovets, L. V. Gorokhova, V. V. Fedorenko, V. O. Fedorenko (Ed.). Kyiv: KVIC).
- Філософський енциклопедичний словник* (2002) / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис. (Philosophical encyclopedic dictionary (2002) / V. I. Shynkaruk (editor in chief) and others. Kyiv: Hryhoriy Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine: Abris).
- Флоренский, П. (2001). Иконостас. *Христианство и культура*, (сс. 521-626). Москва: Фолио (Florensky, P. (2001). *Iconostasis. Christianity and culture* (pp. 521-626). Moscow: Folio).
- Флоренский, П. (1960). *Статьи по искусству*. Париж: Русская книга (Florensky, P. (1960). *Articles on art*. Paris: Russian book).
- Шабанова, М. Н. (2010). Формирование этнокультуры будущего учителя изобразительного искусства. *Ученые записки*, 4 (16), 229-233

(Shabanova, M. N. (2010). Formation in ethnoculture of the future teacher in fine arts. *Scientific notes*, 4 (16), 229-233).

SUMMARY

Ovcharenko Nataliia, Chystikova Yana. The meaning of ethnoculture in teacher of musical art in interdisciplinary in scientific discourse.

The article is dedicated to defining the meaning of the concept in ethnoculture of musical art teachers. It is also actual for modern music and pedagogical education in Ukraine. The aim of the work is theoretical substantiation of the concept of "ethnic culture in a music teacher" on the basis of interdisciplinary scientific discourse. Phenomenological, dialectical interdisciplinary, ethnocultural and logical-conceptual scientific methods of cognition were used to achieve the goal. Hence, there have been changes in the concepts of cultural knowledge: in the twentieth century: theological, dialogical, historical and cultural concepts; in the XXI century: spiritual, value, ethnosociological concepts in defining the meaning of the concept of "culture" over the past century. It is emphasized that "ethnicity" is a community that has a common origin, language, beliefs, culture, territory, and "ethnic" is also a manifestation of natural and cultural characteristics in formation of a nation, there lived those historical human communities. They had their own ethnic component – tribes, nationalities and nations. So ethnopedagogical culture of the teacher is interpreted as a systematic, personal and professional entity, it is manifested in the formation of ethnic culture in students, that includes the values of folk pedagogy of a particular ethnic group, ethnopedagogical competence. The study provided a theoretical basis for the concept of "ethnocultural teacher of musical art as a dynamic, systematic personal and professional entity, that is also a set of interrelated worldview values of historical, cultural, life, music and folk traditions of a particular ethnic society, other ethnic groups and ethnocultural, ethnopedagogical and music-folk knowledge, applied skills and abilities in music-pedagogical activity". The study has theoretical and practical significance for determining the structure of this phenomenon and testing the efficiency of the methods in this formation.

Key words: ethnos, ethnic, culture, culture of personality, ethnocultural competence, ethnocultural training, ethnoculture, ethnoculture of personality, ethnopedagogical culture, teacher of musical art.

UDC 378.4(71):378.22

Mykola Stepanets

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ORCID ID 0000-0001-8728-6387

DOI 10.24139/2312-5993/2022.02/300-308

THE CONTENT OF MASTER OF EDUCATION PROGRAMMES IN CANADIAN UNIVERSITIES

Educational programmes that prepare future professionals in education have been reviewed in this article. A report from the Association of Canadian Deans of Education, which reflects that high quality professional teacher education, together with active and responsible education policies, is the foundation of civil society and Canada's future in a global context, was examined.

Two master's programmes at the University of Alberta and the University of Toronto are analysed. The programmes include compulsory courses, elective courses and a research component. It is argued that Canadian Master's degree programmes